

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

यो वा अयं॑थादे॒वतम॑ग्निं चि॒नुत॑ आ दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्यते॑
पापी॑यान्भवति॒ यो यं॑थादे॒वतं न॑ दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते॑
वसी॑यान्भवत्याग्नेय्या गा॒यत्रि॑या प्रथ॒मां चि॒तिम॑भि मृ॒शेत्रि॑ष्टुभा॑
द्वितीयां॒ जग॑त्या तृतीया॑मनुष्टुभा॑ चतु॒र्थीम्प॒ङ्क्ता प॑ञ्चमीं
यंथादे॒वतमे॒वाग्निं चि॒नुते॑ न दे॒वता॑भ्य आ वृ॒श्च्यते॑ वसी॑यान्भवतीडा॒यै
वा ए॒षा विभ॑क्तिः प॒शव॑ इडा॒ पशु॑भिरेनम् (१)

चि॒नुते॑ यो वै प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निं चि॒नोति॑
नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑श्वा॒वभित॑स्तिष्ठेतां कृ॒ष्ण उत्त॑रतः श्वेतो दक्षि॑ण-
स्तावा॒लभ्येष्ट॑का॒ उप॑ दध्यादे॒तद्वै प्र॒जाप॑ते रू॒पम्प्रा॑जाप॒त्योऽश्वः॑
सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निं चि॒नोति॑ नार्ति॑मा॒र्च्छत्ये॒तद्वा
अहो॑ रू॒पं यच्चे॒तोऽश्वो॑ रात्रि॒यै कृ॒ष्ण ए॒तदहः॑ (२)

रू॒पं यदिष्ट॑का॒ रात्रि॒यै पुरी॑षमिष्ट॑का॒ उपधा॑स्यज्ज्वेतमश्वम॑भि
मृ॒शेत्पुरी॑षमुपधा॑स्यन्कृ॒ष्णम॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैनं॑ चि॒नुते॑ हिर॒ण्यपा॑त्रं
मधो॑ः पूर्णं द॑दाति मध॒व्योऽसा॑नीति॒ सौर्या॑ चि॒त्रव॑त्यावेक्षते चि॒त्रमे॒व
भ॑वति म॒ध्यन्दि॑नेऽश्वम॑व॒ घ्राप॑यत्य॒सौ वा आ॑दित्य इन्द्र॑ ए॒ष
प्र॒जाप॑तिः प्राजाप॒त्योऽश्व॑स्तमे॒व सा॒क्षाद॑प्नोति॥ (३)

त्वामग्ने वृषभं चेकिंतानं पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
 गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
 एते यदिष्टकाश्चित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
 करोति प्रजननाय तस्माद्यथेयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
 यां त्वां राज्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
 प्राजापत्याम् (४)

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
 तदेवैतयाव रुन्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
 वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः
 स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः
 समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
 समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहे। शतं
 यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
 चत्वारः पथर्यो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
 अज्यानिमर्जीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
 सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये

स्याम। इदुवत्सरायं परिवत्सरायं संवत्सरायं कृणुता बृहन्नमः।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
 श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
 पितो (७)

आ विशस्व शं तोकायं तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता उप
 दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
 पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरूप्यत इत्येता हि
 तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं
 निरूप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरमप्रीणाति
 न देवताभ्यः समदं दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
 हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यां लोकायं देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
 नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं सो-
 ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त
 तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
 तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं नुदते दिक्षूपं (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषंसेमा

वर्धन्तु वा॒ गिरः॑। द्यु॒मैर्वा॒जैर्भिरा॑ ग॒तम्। ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्ति
 यन्न दे॒वता॑यै जुह्व॒त्यथ॑ कि॒न्दे॒व॒त्या॑ वसो॒धरि॒त्यग्नि॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा
 धारा॒ विष्णु॑र्वसु॒स्तस्यै॑षा धारा॑ग्रावैष्ण॒व्यर्चा॑ वसो॒र्धारा॑ जुहोति
 भा॒ग॒धे॒यै॒नै॒वैनौ॑ सम॒र्धय॑त्यथो॑ ए॒ताम् (१०)

ए॒वाहु॑तिमा॒यत॑नवतीं करोति॒ यत्काम॑ ए॒नां जु॒होति॑ तदे॒वाव॑
 रु॒न्धे रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्नि॒स्तस्यै॑ते त॒नुवौ॑ घो॒रान्या॑ शि॒वान्या॑
 यच्छ॑तरु॒द्रीयं॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ घो॒रा त॒नूस्तां॑ तेन॑ शमयति॒
 यद्वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ यैवा॒स्य॑ शि॒वा त॒नूस्तां॑ तेन॑ प्रीणाति॒ यो वै
 वसो॒र्धारा॑यै (११)

प्र॒ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ यदा॒ज्यं मु॒च्छिष्ये॑त् तस्मि॑न्ब्रह्मो॒दन॒म्यं च॑
 प्रा॒श्नी॑युरे॒ष वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यद्वा॑ह्म॒ण ए॒षा खलु॑ वा अ॒ग्नेः
 प्रि॒या त॒नूर्यद्वै॑श्वान॒रः प्रि॒याया॑मे॒वैनौ॑ त॒नुवां॑ प्र॒ति॒ष्ठाप॑यति॒ चत॑स्रो
 धे॒नू॒र्दद्या॑त्ताभिरे॒व यज॑मानोऽमुष्मि॑ल्लो॒केऽग्निं॑ दु॒हे॥ (१२)

उपै॒तान्धारा॑यै प॒ठ॒त्वारि॑२शच्च॥

[३]

चि॒त्तिञ्जु॑होमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या॒ वै ना॒मैषाहु॑तिर्वै॒श्वक॑र्म॒णी
 नैनं॑ चि॒क्या॒न॒म्रातृ॑व्यो द॒भ्रो॒त्यथो॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्ने॑ तम॒द्येति॑
 प॒ङ्क्या जु॑होति॒ प॒ङ्क्याहु॑त्या यज्ञ॒मुख॑मार॒भते॑ स॒प्त ते॑ अ॒ग्ने
 स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इ॒त्याहु॑ हो॒त्रा ए॒वाव॑ रु॒न्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑-
 ऽपा॑क्रामद्वा॒ग॒धेय॑म् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्भागधेयं प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
 खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
 दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ कास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
 ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति (१४)

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साक्षादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने यशस्विन्
 यशसेममर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वह। अयं मूर्धा परमेष्ठी
 सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रम्पश्यन्त उप सेदुरग्रे
 तपो दीक्षामृषयः सुवर्विदः। ततः क्षत्रम्बलमोजश्च जातं तदस्मै
 देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा (१५)

उत सन्दृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
 निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
 मेतं साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सः
 रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतं एता उप दधात्येषा
 वा अग्नेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति
 नास्माद्राष्ट्रम्भ्रशते॥ (१६)

भागधेयजुह्वति परमा राष्ट्रं दधाति सप्त च॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्यं
 उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्भातृव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः

परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा
एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं उद्धारयति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा
धेनुर्दक्षिणा तमसा (१७)

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं
ज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं एवात्मन्धत्ते सुवर्नं
घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं शुक्रः स्वाहा सुवर्नं ज्योतिः
स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहार्को वा एष यदग्निरसावादित्यः (१८)

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतींषि सं
दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्रे
सलिलमासीत्स एतां प्रजापतिः प्रथमां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त
तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको-
ऽस्तीति (१९)

अब्रवीत्स एतां द्वितीयां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिक्षमभवत्
यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीत्स
विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवी-
उपाधत्त ता दिशः (२०)

अभवन्त्स परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको-
ऽस्तीत्यब्रवीत्स विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुप वामायानीति
नेह लोकोऽस्तीत्यब्रूताः स एतां तृतीयां चित्तिमपश्यत्तामुपाधत्त
तदसावभवत्स आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वा (२१)

आया॒नीति॑ नेह॑ लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रवी॒त्स विश्व॑कर्माणं च
 यज्ञं॑ चो॒ब्रवीदुप॑ वा॒माया॒नीति॑ नेह॑ लो॒कोऽस्तीत्य॑ब्रूताः॒ स
 पर॑मे॒ष्टिन॑मब्रवीदुप॒ त्वाया॒नीति॑ केन॑ मो॒पैष्य॒सीति॑ लोकं
 पृ॒णयेत्य॑ब्रवी॒त्तं लोकं॑ पृ॒णयो॒पैत्तस्मा॑दया॒तयाम्नी॑ लोकं पृ॒णा-
 या॒तयामा॑ ह्यसौ (२२)

आ॒दि॒त्यस्ता॑नृष॒योऽब्रुव॑न्नुप॒ व आया॑मेति॒ केन॑ न उ॒पैष्य॑थेति॒
 भूमे॑त्य॒ब्रुवन्तां॑ द्वाभ्यां॒ चिती॑भ्यामु॒पाय॑न्त्स पञ्च॑चितीकः॒ सम॑पद्यत
 य एवं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते भूया॑ने॒व भ॑वत्य॒भीमाँल्लो॒काञ्ज॑यति वि॒दुरे॑न
 दे॒वा अथो॑ ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑नाः॒ सायु॑ज्यं गच्छति॥ (२३)

तमसाऽऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपं त्वाऽसौ पञ्चचत्वारिंशच्च॥ — [५]

वयो॑ वा अ॒ग्निर्यद॑ग्निर॒चित्प॒क्षिणो॑ऽश्नी॒यात्तमे॒वाग्नि॑म॒द्यादा॑र्तिमा॒र्च्छे
 व्र॒तं च॑रे॒त्संव॑त्स॒रः हि व्र॒तं नाति॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर॒हिन॑स्ति खलु
 वै तं प॒शुर्य ए॑नं पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑मु॒पच॑रति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑ङ्मु॒पच॑र्य
 आ॒त्मनो॑ऽहि॒सायै॑ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ॒ पृथि॒वीं यच्छ॑ (२४)

पृ॒थि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑र॒सि ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑क्षं
 यच्छा॒न्तरि॑क्षान्मा पाहि॒ सुव॑र॒सि सुव॑र्मे यच्छ॒ दिवं यच्छ॑ दि॒वो
 मा॑ पा॒हीत्या॑हैताभि॒र्वा इ॒मे लो॒का वि॑धृता॒ यदे॒ता उ॑प॒दधा॑त्येषां
 लो॒कानां॑ वि॑धृत्यै स्वयमातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ हिरण्येष्टका॒ उप॑
 दधा॑तीमे॒ वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ज्योति॑र॒हिर॑ण्यं यथ॑स्वयमातृ॒ण्णा

उपधाय (२५)

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुते-
 ऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्तै अग्ने सूर्ये
 रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय
 नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी
 ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं नो धेहि (२६)

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु मयि धेहि
 रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य यश इन्द्रियं गच्छत्यग्निं
 वा चितमीजानं वा यदेता आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यश इन्द्रियं धत्त
 ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामन्ति तत्त्वां यामि
 ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा (२७)

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष योऽग्निं
 चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति योऽग्निं चित्वा
 स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनो-
 ऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति
 प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो वा अग्निः (२८)

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो
 वरुषाः पुच्छः शरदुत्तरः पक्षो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपक्षाश्चितयो-
 ऽपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं

वेद॒र्तुर्ऋ॒तुस्मै॒ कल्प॑मान॒ एति॒ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति प्र॒जाप॑ति॒र्वा ए॒तं
ज्यैष्ठ्य॑कामो न्य॒धत्त॑ ततो॒ वै स ज्यैष्ठ्य॑मगच्छ॒द्य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं
चि॒नुते॒ ज्यैष्ठ्य॑मे॒व गच्छ॑ति॥ (२९)

पृथि॒वीं यच्छ॒ यध्व॑यमातृ॒णा उप॑धाय॒ धेह्य॑चाग्निश्चि॒नुते त्रीणि॑ च॥ [६]

यदा॑कू॒तात्स॒मसु॑स्रोद्धृ॒दो वा॒ मन॑सो वा॒ सम्भृ॑तं चक्षु॒षो वा।
तमनु॑ प्रेहि॒ सुकृ॑तस्य॒ लोकं॑ यत्र॒र्षयः॑ प्रथम॒जा ये पु॑रा॒णाः। ए॒तं
स॒धस्थ॑ परि॒ ते द॑दामि॒ यमा॑वहा॒च्छेव॑धिं जा॒तवे॑दाः। अ॒न्वाग॑न्ता
य॒ज्ञप॑ति॒र्वो अत्र॑ त॒स्मै जा॑नीत पर॒मे व्यो॑मन्। जा॒नीता॑दे॒नं पर॑मे
व्यो॑म॒न्दे॒वाः स॒धस्था॑ वि॒द रू॒पम॑स्य। यदा॑गच्छा॒त् (३०)

प॒थिभि॑र्दे॒व्याना॑रि॒ष्टापूर्ते॑ कृ॒णु॒तादा॑वि॒रस्मै॑। सम्प्र॑ च्य॒वध्व॑मनु॒
सम्प्र॑ या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व्याना॒न्कृ॒णुध्व॑म्। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑
अ॒ध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑ दे॒वा यज॑मानश्च सीदत। प्र॒स्तरे॑ण॒ परि॑धिना॒
स्रु॒चा वेद्या॑ च ब॒र्हिषा॑। ऋ॒चेमं॑ य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे।
यदि॑ष्टं यत्प॑रा॒दानं॒ यद्दत्तं॑ या च॒ दक्षि॑णा। तत् (३१)

अ॒ग्निर्वै॑श्वकर्म॒णः सु॑व॒र्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि॒
येना॑ग्ने॒ सर्व॑वेद॒सम्। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। येना॑ग्ने॒
दक्षि॑णा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑
गन्त॒वे। येना॑ग्ने॒ सुकृ॑तः प॒था मधो॑र्धारा॒ व्यान॑शुः। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑
वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। यत्र॑ धारा॒ अन॑पेता॒ मधो॑र्धृतस्य॒ च याः।

तदग्निर्वैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

आगच्छात्तद्व्यानुशस्तेनेमं यज्ञं नो वह सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥ [७]

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति यास्ते अग्ने समिधो यानि (३३)

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयञ्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरेति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरं ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह (३४)

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजां पशूञ्छन्दांस्यव रुन्धेऽथो प्रजाभ्य एवैनं पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुद्धं चिनुते॥ (३५)

यान्यग्रय इत्याहेष्टकानां षोडश चा॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
मयि प्रजां मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवां सुवीराः।
यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्या अविवेश।
तमात्मन्यरिं गृह्णीमहे वयं मा सो अस्मा अवहाय परां
गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वो-
ऽग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्ते-
ऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्नेव
स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति
यदद्विः संयौति (३७)

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स सृजति यन्मृदा
चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति
यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्रयो वै छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं
वा अग्निर्वैश्वानरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं

तेजं ए॒वात्म॑न्य॒त्ते यो वा अ॒ग्निः॑ स॒र्वतो॑मुखं चि॒नुते॑ सर्वासु
 प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यति॑ गा॒यत्रीं॑ पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति
 त्रिष्टु॑भं दक्षि॒णतो॑ जग॑तीम्प॒श्चाद॑नुष्टु॒भमुत्त॑रतः प॒ङ्क्तिं॑ म॒ध्यं ए॒ष वा
 अ॒ग्निः स॒र्वतो॑मुख॒स्तं य एवं वि॒द्वाऽश्चि॑नुते सर्वासु प्र॒जास्व॑न्नम॒त्ति
 सर्वा॑ दि॒शोऽभि॑ ज॒यत्यथो॑ दि॒श्येव॑ दि॒शं प्र व॑यति॒ तस्मा॑द्वि॒शि
 दिक्प्रो॑ता॥ (३९)

अपिं सुं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥ [९]

प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सोऽस्मा॑त्सृष्टः प्रा॒ङ्गाद्र॑व॒त्तस्मा॑ अ॒श्वं
 प्र॒त्यास्य॑त्स दक्षि॒णाव॑र्तत॒ तस्मै॑ वृ॒ष्णिम्प्र॒त्यास्य॑त्स प्र॒त्यङ्गाव॑र्तत॒
 तस्मा॑ ऋष॒भम्प्र॒त्यास्य॑त्स उद॒ङ्गाव॑र्तत॒ तस्मै॑ ब॒स्तम्प्र॒त्यास्य॑त्स
 ऊ॒र्ध्वोऽद्र॑व॒त्तस्मै॑ पु॒रुषं॑ प्र॒त्यास्य॑त् यत्प॑शु॒शीर्षा॑ण्यु॒प॒दधा॑ति स॒र्वतं॑
 ए॒वैन॑म् (४०)

अ॒व॒रु॒ध्यं चि॒नुत॑ ए॒ता वै प्रा॑ण॒भृ॒तश्चक्षु॑ष्मती॒रिष्ट॑का
 यत्प॑शु॒शीर्षा॑णि॒ यत्प॑शु॒शीर्षा॑ण्यु॒प॒दधा॑ति॒ ताभि॑रे॒व यज॑मानो-
 ऽमु॒ष्मि॒ल्लोके॑ प्रा॒णित्य॑थो॒ ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति
 मृ॒दाभि॑लि॒प्योप॑ दधाति मे॒ध्य॒त्वाय॑ प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर॒न्नम्प॑शव॒ एष
 खलु॑ वा अ॒ग्निर्य॑त्प॑शु॒शीर्षा॑णि॒ यं का॒मये॑त॒ कनी॑योऽस्या॒न्नम् (४१)

स्या॒दिति॑ सन्त॒रां तस्य॑ प॒शु॒शीर्षा॑ण्यु॒प॒ दध्या॑त्कनी॒य
 ए॒वास्या॑न्न॒भव॑ति॒ यं का॒मये॑त॒ समा॑व॒दस्या॑न्नऽ॒ स्या॒दिति॑

मध्यतस्तस्योपं दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योपं दध्यादन्त एवास्मा
अन्नमव रुन्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥ (४२)

एनमस्यान्नम्भूयोस्यान्नम्भवति॥ [१०]

स्तेगान्दंष्ट्राभ्यां मण्डूकाञ्जम्भ्येभिरादंकां खादेनोर्जं
संसूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वेभिः शर्कराभिरवंकामवंकाभिः
शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुं सरस्वतीं जिह्वाग्रेण॥ (४३)

स्तेगान्द्वाविंशतिः॥ [११]

वाजं हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन
सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
सूर्याग्नी चक्षुभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्जभिः॥ (४४)

वाजं पञ्चविंशतिः॥ [१२]

कूर्माञ्छुफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपक्षाभ्यामश्विनावंसोभ्यामदितिं शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा॥ (४५)

कूर्मान्नयोविंशतिः॥ [१३]

योऽक्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तं मन्याभिः सङ्क्रोशान्प्राणैः
 प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तरां मशकान्केशैरिन्द्रः स्वपसा वहैन
 बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः॥ (४६)

योऽक्रमेकविंशतिः॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्नी शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
 ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्भ्यां सवितारं पुच्छेन गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सस
 मुष्काभ्याम्पवमानम्पायुना पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
 प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम्॥ (४७)

[१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयोपशाम्
 पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्प्रीहा वल्मीकांक्लोम्रा गिरीन्प्लाशिभिः
 समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना॥ (४८)

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः॥ [१६]

पृष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतूनृष्टीभिर्दिवं
 पृष्ठेन वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
 तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
 षष्ठी॥ (४९)

पृष्णश्चतुर्विंशतिः॥ [१७]

ओजो॑ ग्री॒वाभि॑र्निर्ऋ॒तिम॑स्थभि॒रिन्द्र॑ꣳ स्वप॑सा॒ वह॑न रु॒द्रस्य॑
विच॒लः स्क॒न्धोऽहो॒रात्रयो॑र्द्वि॒तीयो॑ऽर्धमा॒सानां॑ तृ॒तीयो॑ मा॒सां च॑तुर्थ
ऋ॒तूनाम्प॑ञ्च॒मः संव॑त्सरस्य॑ ष॒ष्ठः॥ (५०)

ओजो॑ वि॒शतिः॥ _____ [१८]

आ॒न॒न्दं न॒न्दथु॑ना॒ कामं॑ प्र॒त्यासा॑भ्यां भु॒यꣳ शि॑ती॒मभ्यां॑
प्र॒शिषं॑ प्र॒शासा॑भ्याꣳ सू॒र्याच॑न्द्र॒मसौ॑ वृ॒क्याभ्याꣳ श्या॑मश॒बलौ॑
म॒त॒स्त्राभ्या॑व्यु॒ष्टिꣳ रू॒पेण॑ नि॒मृत्ति॑म॒रूपेण॑॥ (५१)

आ॒न॒न्दꣳ पो॒ड॒शः॥ _____ [१९]

अ॒ह॒र्माꣳ से॒न रा॒त्रि॒म्पीव॑सा॒पो यू॒षेण॑ घृ॒तꣳ र॒सेन॑ श्यां व॒स॒या
दू॒षीका॑भि॒र्ह्रादु॑नि॒मश्रु॑भिः पृ॒ष्वा॒न्दि॒वꣳ रू॒पेण॑ नक्ष॑त्राणि॒ प्रति॑रूपेण
पृ॒थि॒वीं च॑र्म॒णा छ॒वीं छु॒व्योपा॑कृ॒ताय॑ स्वाहा॒ल॒ब्धाय॑ स्वाहा॑ हु॒ताय॑
स्वाहा॑॥ (५२)

अ॒ह॒र॒ष्टा॒वि॒शतिः॥ _____ [२०]

अ॒ग्नेः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वत्यै॒ निप॑क्ष॒तिः सोम॑स्य तृ॒तीया॒पां
च॑तुर्थ्योष॑धीनां पञ्च॒मी संव॑त्सरस्य॑ ष॒ष्ठी म॒रुताꣳ सप्त॑मी
बृ॒ह॒स्प॒तेर॑ष्ट॒मी मि॒त्रस्य॑ न॒वमी॑ वरु॒णस्य॑ द॒शमी॑न्द्र॒स्यैका॑द॒शी
वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ द्वा॒द॒शी द्या॒वापृ॑थि॒व्योः पार्श्वं॑ य॒मस्य॑ पा॒टूरः॥ (५३)

अ॒ग्नेरे॒का॒त्रि॒शत्॥ _____ [२१]

वा॒योः प॑क्ष॒तिः सर॑स्वतो॒ निप॑क्षतिश्च॒न्द्रम॑सस्तृ॒तीया॒ नक्ष॑त्राणां
चतु॒र्थी स॑वि॒तुः प॑ञ्चमी रु॒द्रस्य॑ ष॒ष्ठी सर्पा॑णाः सप्त॒म्यर्य॑म्णोऽष्ट॒मी
त्वष्ट॑र्नव॒मी धा॒तुर्द॑शमीन्द्रा॒ण्या ए॑काद॒श्यदि॑त्यै द्वाद॒शी द्यावा॑पृथि॒व्योः
पा॒र्श्वं य॒म्यै पाट॑रः॥ (५४)

वा॒योर्द्वि॑विंशतिः॥ [२२]

पन्था॑मनू॒वृग्भ्या॑ः सन्त॑तिः॒ स्नाव॑न्या॒भ्याः शुका॑न्पि॒त्तेन॑
हरि॑माणं॒ य॒क्रा ह॒लीक्ष्णा॑न्यापवा॒तेन॑ कू॒श्माञ्छ॑क॒भिः शव॑र्तानू॒वध्येन॑
शुनो॑ वि॒शस॑नेन सर्पा॒ल्लौहित॑ग॒न्धेन॑ वया॑सि प॒क्वग॒न्धेन॑
पि॒पीलि॑काः प्रशा॒देन॑॥ (५)

पन्था॑न्द्वाविंशतिः॥ [२३]

क्रमै॑रत्य॒क्रमी॑द्वाजी विश्वै॑र्दे॒वैर्य॑ज्ञि॒यैः संवि॑दानः। स नो॑ नय
सुकृ॑तस्य॒ लोकं॑ तस्य॒ ते व॒यः स्व॒धया॑ मदेम॥ (५६)

क्रमै॑र्द्वादशः॥ [२४]

द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठं पृ॒थि॒वी स॒धस्थ॑मा॒त्मान्तरि॑क्षः॒ समु॑द्रो
योनिः॒ सूर्य॑स्ते॒ चक्षु॑र्वातः प्रा॒णश्च॒न्द्रमाः॒ श्रोत्र॑म्मासा॑श्चार्ध॒मासाश्च॑
पवा॑ण्यृतवो॒ङ्गानि॑ संवत्स॒रो म॑हिमा॥ (५७)

द्यौः प॑ञ्चविंशतिः॥ [२५]

अ॒ग्निः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्त्र॒ग्निः स

ते॑ लो॒कस्तं॑ जै॒ष्यस्य॑थाव॑ जिघ्र वा॒युः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं
लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्वा॒युः स ते॑ लो॒कस्तस्मा॑त्त्वान्तरै॒ष्यामि॑
यदि॑ नाव॒जिघ्र॑स्यादित्यः प॒शुरा॑सी॒त्तेना॑यजन्त॒ स ए॒तं
लो॒कम॑जय॒द्यस्मि॑न्नादित्यः स ते॑ लो॒कस्तं॑ जै॒ष्यसि॑ यद्य॑व॒जिघ्र॑सि॥ (५)

यस्मिन्नष्टौ च॥ _____ [२६]

प्रा॒चीन॑व॒शं याव॑न्त ऋ॒ग्वे॒षामे॒ वाग्वै दे॒वेभ्यो॑ दे॒वा वै दे॒व्यज॑नङ्कु॒द्रश्च॒ तद्धि॑र॒ण्य॒ प॒दु॒दानि॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑
वि॒चित्यो॑ यत्क॒लया॑ ते वा॒रु॒णो वै क्री॑तः सोम॒ एका॑दश॥ _____ [२७]